

15.10.2014

Dnro 3962/5/14

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI RIKOSUHRIMAKSUSTA

Viite: Lausuntopyyntöne 19.9.2014 (OM 1/62/2013)

Oikeusministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa luonnoksesta rikosuhrimaksua koskevaksi hallituksen esitykseksi.

Lausuntonani esitän kohteliaimmin seuraavan.

Rikosuhrimaksujärjestelmän luomisen keskeiseksi tavoitteeksi ilmoitetaan rikosten uhrien tukipalveluiden valtionrahoituksen vahvistaminen. Tavoite on tärkeä ja kannatettava perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen kannalta ja se on linjassa rikosuhridirektiivin (2012/29/EY) ja lakivaliokunnan kannanottojen (LaVL 3/2011 vp ja LaVL 6/2013 vp) kanssa.

Uhripoliittinen toimikunta on esitysluonnoksen mukaan arvioinut (OMML 3/2014) uhridirektiivin ja Istanbulin yleissopimuksen edellyttävän vähintään 40 miljoonan euron vuosikustannuksia rikosuhrien tukipalveluihin. Tästä summasta noin seitsemän miljoonaa on arvioitu kuluvan muihin tukipalveluihin kuin turvakoteihin. Hallituksen esitysluonnoksessa rikosuhrimaksun nettolisäykseksi arvioidaan noin viisi miljoonaa euroa.

Esitysluonnoksen laskelmien (jakso 4.1) valossa rikosuhrimaksujen odotetaan kertyvän voittopuolisesti autoilijoilta. Tästä saatava rikosuhrimaksujen tuottoa vastaava määrä ehdotetaan suunnattavaksi uhrien tukipalveluihin varsin monimutkaisen hallinnollisen järjestelyn kautta.

Käsittääkseni tavoiteltu ja tärkeä rikosuhrien tukipalveluiden rahoituksen vahvistaminen olisi sinänsä mahdollista toteuttaa ehdotettua yksinkertaisemmin lisäämällä tähän tarvittavat lisävarat oikeusministeriön hallinnonalan budjettiin. Suomen oikeusjärjestelmän budjetointi ei valitettavasti kestä vertailua esimerkiksi Ruotsiin. Tässä valossa on muutenkin tarvetta oikeusministeriön hallinnonalan budjettiosuuden merkittävälle ja pysyvälle kasvattamiselle nykyisestä.

Esitysluonnoksessa tunnistetaan riski siitä, että rikosuhrimaksujärjestelmä voi rapautua siinä tapauksessa, että liikennerikokset ja muut vähäisemmät rikosasiat rajattaisiin pois rikosseuraamusjärjestelmästä osaksi hallinnollisten sanktioiden järjestelmää.

Yksityiskohtaisia huomiota

Esitysluonnoksen mukaan rikosuhrimaksu ei olisi rangaistus, vaan ”rikoksesta johtuva erityislaatuinen maksuseuraamus”. Näiltä osin esitysluonnoksessa ei ole suoritettu väitettä lähemmin perustelevaa oikeudellista analyysiä esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Engel-kriteereiden valossa. Ne tuntuisivat viittaavaan pikemminkin rikosuhrimaksun rangaistukselliseen luonteeseen (rikosuhrimaksu olisi yleisesti eikä vain erityiseen ryhmään soveltuva ja sen luonne voidaan nähdä yleisestävänä ja rankaisullisena).

Riippumatta rikosuhrimaksun luonteesta hallinnollisena sanktiona tai rikosoikeudellisena seuraamuksena säätämisyjärjestysperusteluissa katsotaan mielestäni oikein, että yhdessä rikosoikeudellisen seuraamuksen kanssa määrättävä rikosuhrimaksu ei olisi kaksoisrangaistuksen kiellon vastainen.

Rikosuhrimaksu määrättäisiin automaattisesti ja ilman harkintaa viran puolesta tuomioistuimessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä poliisimiehen tai syyttäjän toimesta. Ehdotusluonnoksen (rikosuhrimaksulain 5 §) mukaan rikosuhrimaksusta saisi hakea muutosta vain pääasian yhteydessä.

Esitysluonnoksen mukaan kun tuomittavana on useita rikoksia, määrättäisiin niistä vain yksi rikosuhrimaksu. Kuviteltavissa on tilanteita, joissa rikosuhrimaksujen lukumäärä voi vaihdella jossain määrin sattumanvaraisesti sitä kautta, että samaan henkilöön kohdistuvia syytteitä ”pilkotaan” eri syistä erillisiksi kokonaisuuksiksi.